

A nemzetközi bűncselekmény általános fogalmának hazai fejlődése

I. BEVEZETÉS

A nemzetközi bűncselekmények fogalmának és az ebbe a körbe tartozó deliktumoknak a meghatározása a nemzetközi büntetőjog egyik leginkább vitatott kérdése. A nemzetközi bűncselekménynek tekintett magatartások hosszabb-rövidebb jogtörténeti fejlődés során kristályosodtak ki, e bűncselekmények köre az idők során jelentősen bővült és ma sem tekinthető lezártnak. A fogalom és a releváns bűncselekményi kör meghatározására tett kísérlet komplex elemzést igényel, amelynek során a nemzetközi büntető jogtudomány művelőinek – rendkívül változatos – álláspontjára, a nemzetközi büntetőjog kodifikációjára hivatott testületek tervezeteire, illetve a nemzetközi büntetőbíróóságok statútumaira és bírói gyakorlatára lehet támaszkodni.

A belső jogi differenciáláshoz hasonlóan a nemzetközi bűncselekmény generális fogalmával összefüggésben elvileg különbség tehető tudományos és normatív definíció között. Előbbi értelemszerűen a nemzetközi büntetőjog tudományának képviselői által alkotott fogalom. Az utóbbi lehetne a Nemzetközi Büntetőbíróóság Statútumában vagy a nemzetközi bűncselekményekről szóló kódexben szereplő meghatározás (ilyen nem létezik), avagy a nemzetközi bűncselekményekről szóló belső törvény általános bűncselekmény-fogalma (amely hazánkban szintén nem létezik). Vizsgálatunk tehát szükségképpen döntően a hazai szakirodalomban megjelent tudományos fogalmakra koncentrál.

II. A NEMZETKÖZI BŰNCSELEKMÉNY FOGALMA 1945 ELŐTT A MAGYAR SZAKIRODALOMBAN

A II. világháború előtti hazai jogi szakirodalom meglehetősen felemás képet mutat a nemzetközi büntetőjog tárgykörében született írásokat illetően. A nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményeit vagy joghatósági kérdéseket tárgyaló tanulmányokban nincs hiány, a – mai kifejezéssel – büntető nemzetközi jogi kérdések azonban kevésbé foglalkoztatták a korabeli szakférfiakat. Erre azért magyarázatképpen szolgálhat az a tény, hogy az egyén közvetlenül a nemzetközi jogon alapuló felelősségének gondolata, illetve az egyének által megvalósítható nemzetközi bűncselekmény létjogosultsága csak az 1920-as években kezdett megerősödni. Miután az egyéni felelősség elve az I. világháborút lezáró békeszerződésekbe is bekerült, külföldön elsősorban a különböző

tudományos társaságok – Nemzetközi Jogi Társaság, Nemzetközi Büntetőjogi Társaság – keretei között egyre intenzívebben kezdtek el foglalkozni a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás és a nemzetközi deliktumok kérdéskörével. Nem lehet azonban azt mondani, hogy ezeket a folyamatokat a magyar jogtudomány képviselői nagy lelkesedéssel fogadták volna.

Így *Doleschall Alfréd* „Büntetőjog a nemzetközi jogban” (1929) című munkájában elsősorban a nemzetközi büntetőbíróóság felállítása ellen szóló érveket hangsúlyozza, egyebek között utalva arra, hogy a nemzetközi bűncselekmények döntő többségben politikai bűntettek. Egy nemzetközi bíróság léte pedig szükségképpen a politikai bűntetteseket megillető nemzetközi menedékjog megszüntetésével járna.^[1]

Hasonló felfogás érezhető *Irk Albert*nek a témában született tanulmányában (1933). Irk – aki egyébként a nemzetközi jog elismert művelője is volt –, beszámol arról a nemzetközi (büntető)politikai tendenciáról, amelynek lényege bizonyos bűncselekmények nemzetközi büntetendőségének biztosítása, és ezek elbírálására nemzetközi büntetőbíróóság létrehozása. Ő azonban kifejezetten elutasítja a gondolatot, egyrészt abból az okból, hogy egyáltalán nincs egyetértés a nemzetközi bűncselekménynek tekintendő magatartások körét illetően. Másrészt álláspontja szerint a győztes hatalmak a nemzetközi bűncselekmény kategóriájának létrehozásával próbálják hatalmukat és határaikat biztosítani. Addig, amíg „a jog tesz különbséget győző és legyőzött államok között, (...) nem várható az utóbbi államok népeitől, hogy a rájuk egyoldalúan kényszerített szabályokat sérthetetlennek tekintsék, hogy azok megsértését nemzetközi bűncselekményként elítéljék” – állapítja meg.^[2]

Az első világháború utáni hatalmi renddel kapcsolatos ellenérzés kevésbé érhető tetten Szondy Viktor „Nemzetközi büntetőjog” (1933) című kétkötetes monográfiájában, aki arra az álláspontra helyezkedik, hogy az egyetemes büntetőhatalom részben olyan bűncselekmények üldözésére vonatkozik, amelyekből az emberiségre egyetemes jogsérelem származott. E deliktumok – amelyek elnevezése: nemzetközi jellegű bűncselekmények – *az egész társadalmi szervezet alapjai, az emberi kultúra összes vívmányai ellen irányulnak.*^[3] A szerző ebbe a körbe sorolja az anarchista és a kommunista bűncselekményeket, illetve különböző nemzetközi egyezményekben szabályozott bűntetteket, így pl. a tengeri kalózkodást, a rabszolga kereskedelmet, a tengeralatti kábelek épsége ellen elkövetett bűncselekményeket vagy a kábítószer kereskedelmet. Szondy azon túlmenően, hogy talán elsőként tett kísérletet a fogalomalkotásra és ennek során a védett jogi tárgyra helyezte a hangsúlyt, arra is rámutatott, hogy a releváns

[1] Doleschall Alfréd: *Büntetőjog a nemzetközi jogban: a nemzetközi büntetőbíráskodás kérdéséhez*. Rényi K. Budapest, 1930. 67–68.

[2] Irk Albert: A nemzetközi bűncselekmény és a nemzetközi büntetőbíróóság eszméje, In: Heller Erik – vitéz Moór Gyula – Ráczy György (szerk.): *Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születése 60-ik és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére*. Pallas Rt., 1933. 365–372.

[3] Szondy Viktor: *Nemzetközi büntetőjog*. I. kötet. Gergely R. könyvkereskedése. Budapest, 1933. 362.

bűncselekményi kör évről évre bővül, vagyis egy fejlődésben lévő fogalomról van szó.^[4]

Végül a háborúban vesztes államok korábban említett ellenérzéseitől mentesen igaz, 1941-ben, a két bécsi döntés után – fogalmazza meg a témával kapcsolatos gondolatait *Angyal Pál*. Álláspontja szerint a nemzetközi büntetőjog tudományterületének egyik része a tisztán nemzetközi jellegű szabályokat tartalmazó nemzetközi bűncselekmények joga. Angyalnál jelenik meg elsőként a nemzetközi deliktumok differenciálása: léteznek „közös erővel üldözendő, megtorlandó cselekmények” és a szűkebb értelemben vett nemzetközi bűncselekmények, amelyek „az államok nemzetközileg védett érdekeit sértik”.^[5]

III. A NEMZETKÖZI BŰNCSELEKMÉNY FOGALMA A II. VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐEN

A második világháborút követő időszakot illetően joggal jegyzi meg Wiener Imre 1986-ban megjelent tanulmányában, hogy „jogirodalmunk nem bővelkedik a nemzetközi büntetőjog elméleti kérdéseit tárgyaló munkákban.”^[6] Pedig az 1960-as, 1970-es években már rendelkezésre állnak a nürnbergi és a tokiói katonai törvényszékek működésének tapasztalatai, megszülettek a nürnbergi alapelvek, a nemzetközi bűncselekményekre vonatkozó joganyag is egyre bővül (1948-ban megszületett a Genocídium-egyezmény,^[7] 1949-ben a négy Genfi Egyezmény^[8]). Létezik már nemzetközi bűncselekményekről szóló kódextervezet is, és a külföldi szakirodalmi munkák is egyre inkább elérhetőek.

Kívételképpen azonban megemlíthetjük *Szabó Imre* 1946-ban megjelent tanulmányát, amelyben a szerző a nemzetközi bűncselekmények differenciálásának új szempontjára mutat rá. E szerint a nemzetközi deliktumok egy része „vitán felül nemzetközi bíraskodást igényel, illetve (...) amelyeket a nemzetközi jogászok nemzetközi büntetőbíróság elé tartozónak vélnék.”^[9] Ezek értelemszerűen a nürnbergi törvényszék státútumában meghatározott bűncselekmények lesz-

[4] A fogalomalkotás során szintén a speciális jogi tárgynak, a nemzetközi közérdeknek tulajdonít döntő jelentőséget *Búza László*, aki a nemzetközi bűncselekményeken belül megkülönbözteti az ún. *nemzetközi jogi deliktumokat*. Ezek „a nemzetközi kapcsolatok, a népek békés együttélése szempontjából olyan veszélyesek, annyira lényegesek, hogy büntetésükre nemzetközi büntetőbíraskodás mutatkozik szükségesnek.” *Búza, László: A deliktum fogalma a nemzetközi jogban. Kolozsvár Acta Juridico-politica 4. Kolozsvár, 1942. 5–6.*

[5] *Angyal Pál: A nemzetközi büntetőjog adatai. Különlenyomat. Budapest, 1941. 1–2.*

[6] Wiener A. Imre: *Nemzetközi büntetőjog – nemzetközi bűncselekmények. Magyar Jog, 1986/6. sz. 258.*

[7] A népiirtás büntetésének megelőzése és megbüntetése tárgyában kelt nemzetközi egyezmény (*International Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*).

[8] Az 1949. évi négy genfi egyezmény: (1) a hadrakelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javítására vonatkozó egyezmény; (2) a tengeri haderők sebesültjei és betegei helyzetének javítására vonatkozó egyezmény; (3) a hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozó egyezmény; (4) a polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozó egyezmény.

[9] *Dr. Szabó Imre: A nürnbergi per és a nemzetközi büntetőjog. Officina, 1946. 20.*

nek: a béke ellen irányuló, illetve a háborús deliktumok, valamint az emberiség elleni bűncselekmények.

Meg kell emlékeznünk továbbá *Márkus Ferenc* munkásságáról, akinek tollából a 60-as években több nemzetközi büntetőjogi kérdésekkel foglalkozó tanulmány jelent meg. Márkus megadja a nemzetközi bűncselekmény általános fogalmát az alábbiak szerint: a nemzetközi bűncselekmények „közvetlenül a nemzetközi jog szabályai alapján büntetőjogilag büntetendő bűncselekmények.”^[10] Álláspontja szerint ebbe a körbe tartoznak a nürnbergi törvényszék statútumában szabályozott bűncselekmények, a népirtás, az 1949-es genfi egyezményekben meghatározott bűntettek és az apartheid-bűncselekmények. A többoldalú nemzetközi szerződésekben szabályozott deliktumokat ilyenek nem tekinti a szerző, a differenciálás további alapja azonban nem világos.

Az igazi áttörést azonban *Wiener A. Imre* professzor munkássága jelentette, aki egyrészt maradandót alkotott a nemzetközi büntetőjog, illetve a nemzetközi bűncselekmények definiálása területén. Másrészt tevékenysége számos fiatalabb kollégájának is utat mutatott, akiket ma már a nemzetközi büntetőjog avatott művelőinek tekinthetünk. Wiener az általa felállított rendszerben a releváns bűncselekményi kör vonatkozásában három csoportot alkot. A *nemzetközi vonatkozású bűncselekmény* csupán annyit jelent, hogy a bűncselekmény elkövetője külföldi, vagy a magyar elkövető külföldre szökött, avagy a bűncselekménynek egyéb nemzetközi vonatkozása van. *Nemzetközi jellegű bűncselekmények* a nemzetközi egyezményekben szabályozott deliktumok (máshol ezeket transznacionális bűncselekményeknek nevezi). E kategóriának álláspontja szerint csupán büntetőpolitikai jelentősége van: iránymutatót jelent az államok kriminalizációs törekvései számára, hiszen e deliktumokat az egyezményi szabályozás folytán az államok többsége vagy nagyszámú állam bűncselekménynek tekinti. Végül létezik a (valódi vagy szűk értelemben vett) *nemzetközi bűncselekmény* kategóriája, amelynek elkövetése mögött valamely állam vagy annak szerve áll és a cselekményt valamilyen nemzetközi szerv határozata nyilvánítja bűncselekménynek. E bűncselekményekre vonatkozó szabályok a büntető nemzetközi jogba tartoznak.^[11]

Egy nem sokkal később megjelent – Bán Tamással szerzőtársként írt – tanulmányban^[12] Wiener már nagyobb jelentőséget tulajdonít a transznacionális bűncselekmények és a nemzetközi bűncselekmények közötti megkülönböztetésnek, hiszen a releváns cselekmények vagy az egyik, vagy a másik csoportba tartoznak. A valódi nemzetközi bűncselekmények listája tekintetében kiindulópontnak tekinthetők az emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekmények kódextervezetében felsorolt cselekmények, kiegészítendő egyéb, a nemzetközi

[10] Márkus Ferenc: Nemzetközi büntetőjog, In: *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*. Akadémia, Budapest, 1981. 1186.

[11] Wiener A. Imre: Nemzetközi büntetőjog – nemzetközi bűncselekmények. *Jogtudományi Közlemény*, 1986/6. sz. 262–263.

[12] Bán Tamás – Wiener A. Imre: Nemzetközi bűncselekmények és a belső büntetőjog. *Magyar Jog*, 1987/11. sz. 923.

jogrendet sértő olyan bűntettekkel, amely elkövetése mögött valamely állam áll (erre példaként említi a terrorizmus, vagy a kábítószer-kereskedelem bizonyos formáit).

Wiener további érdeme, hogy rámutatott arra a jelenségre, hogy egy adott transznacionális bűncselekmény ilyen minősége megváltozhat, és a cselekmény nemzetközi bűncselekménnyé válhat. Erre álláspontja szerint oly módon kerülhet sor, hogy a cselekmény bekerül az emberiség békéje és biztonsága elleni kódexbe és azt az ENSZ Közgyűlése határozatában elfogadja, avagy a cselekményt a Közgyűlés által elfogadott egyezménybe sorolják.

A nemzetközi bűncselekmények fogalmi kérdéseit tárgyaló hazai szakirodalomból kiemelendő továbbá *Polt Péter* tanulmánya,^[13] aki a Wiener professzor rendszerét alapul vevő, de attól némiképp eltérő koncepciót állít fel. A büntető nemzetközi jogba tartozó (szűk értelemben vett) nemzetközi bűncselekmények megjelölésére az un. *nemzetközi jogi bűncselekmények* elnevezést használja. E deliktumok az elkövetési helytől függetlenül súlyosan sértik az emberiség közös érdekeit, és ezeket közvetlenül a nemzetközi jog nyilvánítja bűncselekménynek. Eltérően Wiener felfogásától, az állam részvétele e bűncselekmények elkövetésében nem szükséges feltétel, ellenben megkülönböztető ismérv e cselekmények vonatkozásában egy nemzetközi büntetőbíróság joghatósága (párhuzamosan a nemzeti bíróságok joghatóságával). Nemzetközi jogi bűncselekmények elsősorban a béke és az emberiség elleni bűncselekmények.

Polt szerint a nemzetközi jogi bűncselekményektől meg kell különböztetni a nemzetközi szerződésben szabályozott deliktumokat, bár a határok sok esetben elmosódnak. Ezek egy része szintén nemzetközi jogi bűncselekménynek tekinthető (népirtás, apartheid, a háborús bűntettek), másik részük viszont az eltérő jogi tárgy miatt nem a büntető nemzetközi jogba, hanem a hagyományos értelemben vett nemzetközi büntetőjogba tartoznak (több államot érintenek, az államok közös érdeke ezek megbüntetése és megelőzése).

IV. A NEMZETKÖZI BŰNCSELEKMÉNY FOGALMA NAPJAINK MAGYAR SZAKIRODALMÁBAN

A nemzetközi bűncselekmény definiálására irányuló törekvések eredményei tovább inspirálták a hazai szakirodalom képviselőit. 1990 után már nem csupán büntetőjogászok, hanem nemzetközi jogászok tollából megjelent írások is foglalkoznak a témakörrel. Így *Kussbach Erik* a maga nemében különleges álláspontot foglal el abban az értelemben, hogy a nemzetközi bűncselekmény(ek) egységes fogalmát adja meg, és nem tartja szükségesnek a releváns bűncselekmények közötti különbségtételt. E szerint a nemzetközi bűncselekmények nem csupán egy, hanem több állam, vagy az egész nemzetközi közösség érdekeit sértik, és

[13] Polt Péter: A nemzetközi büntetőjog fejlődésének néhány kérdése. *Jogtudományi Közlöny*, 1987/4. sz. 172-178.

ezeket a magatartásokat a nemzetközi jogalkotó, vagyis szuverén államok közösen nyilvánítják bűncselekménynek. Álláspontja szerint a hangsúly azon van, hogy e bűncselekmények jogforrása minden esetben a nemzetközi jog. „Hogy a nemzetközi jogi norma közvetlenül határozza meg a büntetőjogi felelősséget vagy közvetve, vagyis az állami jog segítségével transzformáció útján, azt elsősorban jogpolitikai célszerűség dönti el.”^[14]

A Wiener professzor szerkesztésében 2002-ben megjelent általános részi tanácsban olvashatjuk *Gellér Balázs* álláspontját, aki egyrészt ad egy általános fogalom meghatározást (noha előrebocsátja, hogy a nemzetközi bűncselekmény fogalmát igazából nem lehet megadni). E szerint „nemzetközi bűncselekmény olyan nemzetközi kötelezettség megsértése, amely annyira alapvető a nemzetközi közösség érdekei szempontjából, hogy megsértését a nemzetek közössége mint egész, bűncselekménynek ismeri el.”^[15] Másrészt igen figyelemre méltó megkülönböztetést tesz a releváns bűncselekmények között, amikor az ún. szűk értelemben vett nemzetközi bűncselekménynek a nemzetközi *ius cogens* részét képező büntetteket tekinti.^[16] E bűncselekményi kategória mellett léteznek a transznacionális bűncselekmények, amelyek jellemzője az államok közötti elkövetési mód.

Hasonló álláspont olvasható a *Kis Norbert - Gellér Balázs* szerzőpárosnak a nemzetközi bűncselekmények hazai kodifikációjáról 2005-ben megjelent tanulmányában.^[17] A szűkebb értelemben vett, a *ius cogens* nemzetközi bűncselekmények esetén a felelősség közvetlenül a nemzetközi jogon alapul. E bűncselekmények védett jogi tárgya az emberiség közös értékei, békéje és biztonsága. Tágabb értelemben a szokásjogi erejűvé nem vált, nemzetközi szerződésekben szabályozott bűncselekmények is a nemzetközi bűncselekmények közé tartoznak, amelyek azonban belső jogi transzformációt igényelnek.

A fenti különbségtétel logikája nem kérdőjelezhető meg, problémát okozhat azonban a *ius cogens* bűncselekményi kör meghatározása. Általános az egyetértés, hogy az agresszió, a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmények, a háborús büntettek és a kínzás ebbe a csoportba tartozik. Ezeken túlmenően egyes szerzők idesorolják a kalózkodást, a rabszolgaságban tartást és a hozzá kapcsolódó bűncselekményeket, mások a zsoldosságot vagy a nukleáris anyagok és más veszélyes anyagok csempészetét. Végül olyan állásponttal is találkozunk, amely szerint az utóbb említett büntettek nem, ellenben a terrorizmus egyes formái *ius cogens* bűncselekménynek minősülnek. Viszonylagos egyetértés mutatkozik abban a kérdésben, hogy milyen tényezőket kell figyelembe

[14] Kussbach Erich: *Nemzetközi és európai büntetőjog*. Szent István Társulat. Budapest, 2005. 40–41.

[15] Gellér Balázs: A nemzetközi jog hatása a büntetőjogi felelősségre, In: Wiener A. Imre (szerk.): *Büntetőjog Általános Rész*. KJK-KERSZÖV Kft., 2002. 295.

[16] A *ius cogens* szabályok a nemzetközi jog általánosan elfogadott, feltétlen érvényesülést kívánó rendelkezései.

[17] Kis Norbert - Gellér, Balázs: A nemzetközi bűncselekmények hazai kodifikációja de lege ferenda, In: *Wiener A. Imre Ünnepe Kötet*, KJK-Kerszöv Kft., Budapest, 2005. 365.

venni egy bűncselekmény *ius cogens* bűncselekménnyé válása vonatkozásában.^[18] Mégis feltűnő az a különbség, amely a mértékadó szerzők véleményében mutatkozik *ius cogens* nemzetközi bűncselekmények körét illetően.

Végül utoljára, de nem utolsósorban említjük *Nyitrai Péter* munkásságát, aki a hazai szakirodalomban eddig egyedülálló részletességgel dolgozta fel a nemzetközi bűncselekmények jogát. Megközelítése azért is jelentős, mert a fogalom meghatározása, illetve a bűncselekmények differenciálása során a nemzetközi kriminalizáció, illetve a nemzetközi jogforrások jellegzetességeire is figyelemmel van. Álláspontja szerint – mintegy munkafogalomként – legtágabb értelemben akkor beszélhetünk a nemzetközi bűncselekmény jelenségéről, amikor a büntető jogviszonyba bizonyos szempontokra tekintettel valamilyen „külföldi” vagy „nemzetközi” elem vegyül.^[19] Azért nevezzük magunk ezt munkafogalomnak, mert a szerző meglehetősen szkeptikus a nemzetközi bűncselekmény általános fogalmának, egyáltalán egy egységes nemzetközi büntetőjogi dogmatika kialakíthatóságát illetően. Ennek oka pedig elsősorban a nemzetközi jog jogi-politikai közegének feloldhatatlan pluralizmusa.^[20] A nemzetközi bűncselekmények kategorizálása azonban több sikerrel kecsegtet. A szerző szerint három alaptípus különböztethető meg: (1) a nemzetközi vonatkozású bűncselekmények lényegüket tekintve közönséges bűncselekmények, amelyek az elkövetés helyére vagy az elkövető állampolgárságára tekintettel mégis nemzetközi kihatással járhatnak; (2) transznacionális bűncselekmények, vagyis nemzetközi konvenciókban szabályozott deliktumok, amelyekre vonatkozó szabályokat be kell építeni a belső jogba; (3) nemzetközi jogi bűncselekmények: olyan kiemelkedő tárgyi súlyú deliktumok, amelyek az egész emberiség közös érdekeit, illetve a nemzetközi békét és biztonságot sértik vagy veszélyeztetik.

V. ZÁRÓ GONDOLATOK

A magunk részéről egyetértünk azzal az állásponttal, hogy a „nemzetközi bűncselekmény” terminus technicus inkább *gyűjtőfogalom*nak tekinthető, amelybe különböző kategorizálható deliktumok tartoznak. Részünkről elfogadhatónak tartjuk a tágabb értelemben vett, illetve szűkebb értelemben vett nemzetközi bűncselekmények közötti megkülönböztetést is. *Tágabb értelemben véve* nemzetközi bűncselekmény minden olyan, a nemzetközi közösség érdekeit sértő vagy veszélyeztető bűncselekmény, amelynek büntetendősége közvetlenül vagy közvetve – vagyis a belső jog közvetítésével – a nemzetközi jogon alapul. Nemzetközi bűncselekménynek minősül a bűncselekmény,

[18] Uo. 388.

[19] M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi és európai büntetőjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2006. 159–170.

[20] M. Nyitrai Péter: A nemzetközi bűncselekmény koncepciója. *Jog Állam Politika*, 2010/1. sz. 22.

- ha az adott magatartás kriminalizálására hatályos nemzetközi szerződés, szokásjog vagy a nemzetközi jog más forrása kötelezi az államokat, avagy
- a belső jogi transzformáció hiányában is az elkövető (egyéni) büntetőjogi felelőssége közvetlenül a nemzetközi jog szabályaiból ered.

A nemzetközi bűncselekmények egyik csoportjába részünkről az ún. nemzetközi jogi bűncselekményeket soroljuk, míg a másik csoportba az ún. transznacionális bűncselekményeket. *Szűkebb értelemben véve* nemzetközi bűncselekményeknek a nemzetközi jogi bűncselekményeket tekintjük.

- a) A nemzetközi jogi bűncselekmények (crimes under international law) a nemzetek közösségének legalapvetőbb értékeit, illetve érdekeit, különösen az emberiség békéjét vagy biztonságát sértik, vagy veszélyeztetik. Ezen cselekményeknek bűncselekményként történő minősítése nem függ a nemzeti jogoktól, hanem a büntetendőségük közvetlenül a nemzetközi jogon alapul. A nemzetközi szokásjog részét képező, kiemelkedő tárgyi súlyú deliktumokról van szó, amelyek valamely ius cogens szabály megsértését jelentik. (A szokásjogi jelleg természetesen nem zárja ki az adott bűncselekmény nemzetközi szerződésben történő szabályozását, lásd pl. a népirtás büntetést). Ez az a bűncselekményi kör, amellyel összefüggésben a nemzetközi büntető anyagi jog általánosságra igényt tartó elvei megfogalmazhatóak (így pl. a törvényesség elve, a hivatalos minőség irrelevanciája, az elévülés tilalma, a büntethetőségi akadályok rendszere stb.). Mivel e büntettek megbüntetése és megelőzése az egész nemzetközi közösség érdeke, a joghatósági elvek közül – elviekben – az univerzalitás elve érvényesül. Amennyiben a bűncselekmény a nemzetközi békét és biztonságot veszélyezteti, az ENSZ Biztonsági Tanácsa jogosult az Alapokmány VII. Fejezetében szabályozott intézkedések megtételére. (Fegyveres erő felhasználásával nem járó rendszabályok, illetve fegyveres erő felhasználásával katonai műveletek foganatosítása.) Végül a nemzetközi jogi bűncselekmények azok, amelyek a jogtörténeti fejlődés tanúsága szerint nemzetközi büntetőbíróságok joghatóságába tartoztak és tartoznak, és további – nem szükségszerű – jellemzőjük lehet egy adott állam kormányzata közreműködésével vagy támogatásával történő elkövetés is.

A nemzetközi büntetőjog mai állása szerint nemzetközi jogi bűncselekménynek tekintendő az agresszió, a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmények, a háborús bűncselekmények, illetve a kínzás. Utaltunk azonban rá, hogy e bűncselekményi kör a Nemzetközi Jogi Bizottság tevékenységének és a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) Statútumának megalkotása során felmerült álláspontok tükrében, illetve általában a nemzetközi jog fejlődésének eredményeként a jövőben tovább bővíülhet az alábbi deliktumokkal: elsősorban és leginkább hangsúlyozottan a nemzetközi terrorizmus körébe tartozó egyes büntettek, ezen túlmenően az ENSZ saját és kiegészítő személyzete elleni bűncselekmények, a kábítószer-kereskedelem, a zsoldosság, az emberi környezet biztonsága szempontjából alapvető fontosságú nemzet-

közi kötelezettség súlyos megszegése, tömegpusztító fegyverek illegális előállítás, kereskedelme, stb.

- b) A transznacionális bűncselekmények (transnational crimes) olyan nagy tárgyi súlyú, nemzetközi kihatású bűncselekmények, amelyek potenciális elkövetésük körülményeire – az elkövetés helyére, idejére, a felhasznált eszközökre, a lehetséges sértettekre – figyelemmel több állam érdekeit, illetve akár a nemzetközi közösség egészének érdekeit sértik vagy veszélyeztetik. E deliktumok büntetendősége az érintett államok között létrejött, az adott cselekmény megelőzését és megbüntetését előíró nemzetközi szerződésen alapul. A vonatkozó szabályozást be kell építeni a belső jogba – vagyis a belső jogban is szabályozott bűntettekről van szó –, így a bűncselekményért való felelősség a nemzetközi jogon alapuló közvetett felelősség. Az adott cselekmény kriminalizálását előíró nemzetközi szerződés elsődlegesen azt a célt szolgálja, hogy a bűnügyi együttműködés intézményeinek segítségével nemzeti szinten segítse elő cselekmény megelőzését és megbüntetését. Ennek során pedig mind a rendes joghatósági elvek, mind pedig az univerzalitás elve szerephez jut. A transznacionális bűncselekmények tárgyi súlya és – a vonatkozó nemzetközi egyezmény univerzalitására, illetve a ratifikációk számára tekintettel – jelentősége („tekintélye”) között jelentős eltérések léteznek.

Végül elmondható, hogy a nemzetközi bűncselekmény fogalmi, illetve rendszertani kérdéseit illetően a magyar jogtudomány nincs fáziskésésben a külföldi jogirodalom eredményeihez képest. Ha elfogadjuk, hogy egységes nemzetközi büntetőjogi dogmatika kialakítása jelentős nehézségekbe ütközik, attól még célként tűzhetjük ki a magyar nemzetközi büntetőjogi dogmatika kidolgozását. Másrészt azonban el kell mondani, hogy a nemzetközi büntetőjog egyéb részterületeit illetően igen jelentős a deficit a hazai szakirodalomban: amíg nálunk alig néhány tanulmány jelent meg például az egyes nemzetközi bűncselekmények tárgykörében, addig külföldön olyan apró részkérdésekről is 20–30 oldalas publikációkat olvashatunk, mint például szükség van-e hivatalos személy közreműködésére a kínzás büntettének tényállásszerűségéhez, vagy a kényszerházasság, mint az emberiesség elleni bűncselekmények egyik alapcselekménye. Feladat tehát van bőséggel.

II. ÉVFOLYAM

2010 • 1

- ♦ M. NYITRAI PÉTER | A nemzetközi bűncselekmény koncepciója
- ♦ SZABÓ SÁNDOR | A hazai és a nemzetközi büntetőpolitika jelenkori helyzete és kihívásai
- ♦ NÉMETH IMRE | A sértett beleegyezésének relativizálódó határai a testi integritás feletti rendelkezési jog tükrében
- ♦ BARTKÓ RÓBERT | Az Európai Unió és hazánk büntetőpolitikájának helyzete a terrorizmus elleni küzdelemben
- ♦ NAGY KLÁRA | A biometrikus azonosítás új iránya
- ♦ KNAPP LÁSZLÓ | Az uniós polgárok diplomáciai és konzuli védelméről II.
- ♦ DÁVID LILLA | Békés küzdelem az agresszió ellen
- ♦ MÁRTON MIKLÓS | Megértés és elítélet
- ♦ BICZÓ ZALÁN | A győri akadémia 1848-49-ben

GYŐR

JOG- ÉS POLITIKATUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

JOG • ÁLLAM • POLITIKA